

ÇEVİRİMİÇİ SİYASAL İLETİŞİM ÜZERİNE BİR LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

Övünç Meriç*

ÖZET

Siyasal iletişim siyaset ve yurttaşlar arasındaki ilişkiyi ve bu grupların diğerleri ile olan bağlantısındaki iletişim yöntemlerini ayrıntılı olarak inceler. 2000'lerle birlikte dijital alanda yaşanan dönüşüme koşut olarak geçmişte hâkim olan siyasal iletişim yöntemleri yerlerini daha esnek, merkezi olmayan ve heterojen yapılara bırakmıştır. Her türlü siyasal enformasyona geniş çapta erişme ve paylaşma, ayrıca çevrimiçi ortamda siyasal aktivitelere katılma olanağı siyasal iletişimde dönüşüm yaşanmasına neden olmuştur. Bu çalışma alana katkı sağlayan bazı düşünürlerin tekno iyimser ve tekno kötümser görüşlerine odaklanarak dijital siyasal iletişim literatürünün bir değerlendirmesini yapmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal iletişim, çevrimiçi iletişim, tekno iyimser, tekno kötümser

ONLINE POLITICAL COMMUNICATION: A LITERATURE REVIEW

ABSTRACT

Political communication broadly examines the relationship between politics, citizens and the communication modes that connect these groups to each other. From the 2000s onwards political communication modes of the past have been replaced by more flexible, decentralized and heterogeneous structures with the transformations occurred in digital areas. Accessing a wide range of political information and sharing have also led to transformations in political communication and opportunities to participate in political activities in an online environment. This study aims to review the digital political communication literature focusing on the analyses of some prominent scholars and their techno optimist and techno pessimist opinion.

Keywords: Political communication, online communication, techno optimist, techno pessimist

GİRİŞ

Siyaset tarihinin her döneminde liderler meşruiyetlerini sağlamak için halkın desteğini almak; dolayısıyla da halkla iletişim kurmak zorundadırlar. Bu ancak siyasal iletişimin devreye girmesiyle gerçekleşir. "Siyasal iletişim, iletişimin siyasal yaşamdaki rolünün kitle iletişim araçlarını, kamuoyu yoklamalarını ve özellikle seçim kampanyaları döneminde siyasal reklamcılığı kapsayacak şekilde incelenmesini ifade etmektedir" (Wolton 1991: 51-52). Bu nedenle siyasal iletişim her türlü medya ve diğer iletişim kanalları aracılığıyla gerçekleşen çok çeşitli, çok yönlü ve kaçınılmaz bir şekilde bütün yurttaşları etkileyen bir süreçtir.

---

* Yrd. Doç. Dr., Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi

Çevrimiçi iletişim ise çağımızın en hızlı büyüyen ve yaygınlaşan iletişim türü olarak görülmektedir. Çevrimiçi iletişimin büyüme hızı ve kapasitesi, siyasal iletişimi derinden etkilemiştir. Bu bağlamda çevrimiçi iletişim, hem siyaset hem de iletişim alanındaki etkileriyle insanlık tarihi açısından yeni bir dönemi ve dönüşüm potansiyelini simgelemektedir.

Çevrimiçi iletişim ve siyasal iletişim araştırmaları internetin yaygın şekilde kullanımı ile popülerleşmiştir. Siyasal iletişim alanında internetin kullanılması, siyasal aktörlerin, yurttaşların ve hatta toplumların siyasal hayatlarına farklı bir boyut kazandırmıştır. Her türlü siyasal enformasyona geniş çapta erişme, paylaşma, ayrıca çevrimiçi ortamda siyasal aktivitelere katılma olanağı siyasal iletişimde dönüşüm yaşanmasına neden olmuştur. Bu yeni iletişim biçimi, çevrimiçi siyasal iletişim atmosferini oluştururken aynı zamanda siyasal iletişimin aktörleri ve yurttaşlar arasında yoğun bir etkileşim yaşanmasını sağlamıştır.

İletişimin çevrimiçi bir hal alması ile yurttaşların daha kolay bilgi edinemebilmeleri, her türlü bilgi ve görüşü paylaşabilmeleri, çevrimiçi örgütlenilme ve harekete geçme olanakları, etkileşimli bir araç olması vb. özellikleri araştırmacıları literatürde çevrimiçi iletişimin siyaset ilişkisi üzerinde çalışmaya itmiştir. Siyasal iletişim ve çevrimiçi iletişim çalışmalarının önemli bir bölümü çevrimiçi iletişimin, demokrasi ile ilişkisi kapsamında şekillenmiştir. Teknoloji ve siyasal alan vurgusu yapan bu çalışmalar yurttaşın kamusal alana katılımı ile birlikte tartışılmaktadır. Bu alandaki çalışmaların iki ana ekseninde ilerlediği görülmektedir. Tekno iyimser olarak adlandırılan ilk eksendeki araştırmacılar çevrimiçi iletişimin bütün bu olanaklarının güçlü, katılımcı, müzakereye dayalı bir demokrasi için zemin hazırladığını öne sürerken, ikinci eksendeki araştırmacılar tekno kötümser olarak adlandırılır ve çevrimiçi iletişimin sosyal eşitsizlikleri ve siyasal katılımın var olan formlarını güçlendirerek demokrasiye katkı sağlamayacağını öne sürerler. Bu çalışma literatürdeki bu tartışmaları değerlendirecektir.

1. ÇEVİRİMİÇİ İLETİŞİM: WEB 1.0 VE WEB 2.0 DÖNEMİNDE SİYASAL İLETİŞİM

Çevrimiçi iletişimin, siyasal iletişim pratiklerini etkilemesi bilgisayar dolaylı siyasal iletişim çalışmalarının öncelikli ilgi alanı olmuştur. Çevrimiçi iletişimin özellikleri ve bunların sağlayacağı faydalar ve olası sorunlar pek çok araştırmanın konusu olmaya devam etmektedir. Çevrimiçi iletişim üzerine yapılan ilk dönem araştırmacılarından alana önemli katkı sağlayan Ward ve Gibson (2001: 39) bu etkileri beş başlık altında sınıflandırmıştır. Bunlar; bilgi sağlama, ağ oluşturma, hedef kitleye yönelik dar alan yayıncılığı, harekete geçirme ve katılım ve geleneksel medyayı bypass etme yeteneğidir.

Bilgi sağlama: Bilgi aktarmadaki hacmi ve hızı diğer medyalara göre siyasal kampanyalar için daha somut bir temel sağladığı anlamına gelmektedir. So-

nuç olarak, partiler kendi internet sitelerini öncelikle seçmenleri politikaları hakkında bilgilendirmek için bir araç olarak görebilirler.

Ağ oluşturma: Partiler iç ve dış örgütsel bağlar inşa etmek ve güçlendirmek için 'web'i kullanırlar. İç bağlantılar merkez yönetim arasında olanlar dahil, seçmen kuruluşları, seçilmiş politikacılar ve baskı gruplarını içerir. Dış bağlantılar parti ve diğer organları arasında olanlar dahil, ilgi grupları, kamu idareleri ya da medya gibi bağlantıları içerir.

Harekete geçirme ve katılım: Katılımı teşvik etme internete verilen en önemli özelliktir. Bir anlamda, bu özellik yeni bir sav değildir. İnternet partilere çevrimdışı olduğu gibi harekete geçirme desteğini sadece daha verimli ve ucuz bir şekilde gerçekleştirme olanağı sağlar. Partiler kolayca çevrimiçi taraftar üyeliği ve bağış formları sağlayabilir.

Geleneksel medyayı bypass etme yeteneği: Web'de editöryal denetim eksikliği ve karşılaştırıldığında daha düşük maliyetlerle sürdürülebilmesi web sitelerini partiler için denetimden geçmemiş mesajlarını doğrudan halka ulaştırabilmelerini mümkün kılmaktadır. (...) İnternet, sınırlı ölçüde de olsa ana akım medyada yer almayanlar için bir platform sağlayabilir" (Ward ve Gibson 2001: 39-40).

Ward ve Gibson'ın yukarıda yaptığı tartışma yurttaşların kullanıcı olarak içeriğin sadece tüketildiği web 1.0 dönemine aittir. Web 2.0 dönemi ise yurttaşların web sitelerinden enformasyon edindiği dönemden farklı olarak içerik üretebildikleri, dolayısıyla da etkileşimin en üst düzeyde gerçekleştiği bir düzeyi ifade eder. "Web 2.0 ortamlarından sosyal medya ortamlarının siyasal iletişim sürecinde kullanılması, geleneksel siyasal iletişim yöntem ve tekniklerine göre siyasi partilere ve liderlere, partililere, parti sempatanlarına ve henüz 'oy verme' kanaatini oluşturamamış seçmenlere siyasal metin/ileti ile etkileşime girme, katılma/dahil olma, yayma ve kendi içeriğini üretmek paylaşma açısından birçok olanak sağlamaktadır" (Binark ve ark. 2014: 30). Web 2.0 ortamının web 1.0'dan en önemli farkı kullanıcıların içerik üretmesi ve her türlü içeriği paylaşabilmelerine olanak tanınmasıdır.

Web 2.0 teknolojisinin kullanıcı bazlı içerik üretimi ve değişimini olanaklı kılan internet tabanlı uygulamaları sosyal medya olarak adlandırılmaktadır. Sosyal medya, kullanıcıların kod yazmak gibi herhangi bir teknik bilgiye ihtiyaç duymadan ve ek bir maliyet ödemeksizin kendi içeriklerini üretip paylaşmalarına olanak tanımaktadır. Kullanıcılar Facebook, Twitter, YouTube, Instagram, Wikipedia gibi sosyal medya sitelerinde anlık ileti, fotoğraf, müzik, video gibi pek çok öge üretmekte ve paylaşmaktadır. Sosyal medya uygulamaları giderek artan bir şekilde çevrimiçi etkileşimde merkezi bir konuma gelmektedir. Çevrimiçi etkileşimdeki bu yönelim siyasal iletişime de yansımaktadır.

Sosyal medya aracılığı ile siyasal iletişimin merkezi ve profesyonelleşmiş yapısı değişime uğramıştır. Kamusal alanın parçalanması, geleneksel iletişim araçlarının yanı sıra çevrimiçi iletişimin de seçim kampanyası uygulamalarına eklenmesi, sivil ve siyasal alanın iç içe geçmesi; siyasal aktörlerin yurttaşla iletişiminde göz önüne alması gereken önemli değişimler olmuştur. Sosyal medyanın yaygınlaşması özellikle siyasilerle yurttaşların etkileşimini ön plana çıkarttığı için, egemen siyasal dili ve iletişim biçimlerini değişime zorlamaktadır. Çevrimiçi etkinliklerin müzakereci etkileri bu bağlamda kamusal tartışma ve paylaşımların alanı haline gelmiştir.

2. ÇEVİRİMİÇİ İLETİŞİMİN SİYASAL İLETİŞİM BİÇİMLERİ İLE İLİŞKİSİ

Siyasal iletişim sürecinde özellikle medya aracılığı ile pek çok bilgi, fikir ve tutumun kamuoyunun ilgisine sunulduğu göz önüne alındığında siyasal iletişimin amacı siyasetçiler, yurttaşlar, aktivistler, baskı grupları vb. için farklılıklar göstermektedir. Fakat hepsi de medya aracılığı ile gündem oluşturma ve kamunun ilgisini çekme amacındadır. Çevrimiçi iletişim geleneksel medyanın sınırlılıklarının ötesinde çok büyük bir potansiyel taşır. Özellikle de medyada yer alma ve gündem oluşturmada dezavantajlı gruplara bu olanağı vermesi siyasal iletişimin sınırlarının genişlemesini sağlamıştır.

Geleneksel medya araçları gazeteler ve televizyonlar siyasilerin geniş kitlelere ulaşmasında oldukça önemli bir işlev görmesine rağmen günümüz enformasyon toplumunda kitlelere siyasal enformasyon sağlamada yetersiz kalmaktadır. Geleneksel anlamda kitle iletişim araçları kitlelere ulaşmayı hedeflerken kendi gündemini oluşturmakta, kamuya neyin haber olarak sunulup sunulmayacağına karar vermekte ve haberleri kendi konumuna göre şekillendirmektedir. Bu ve benzeri nedenlerden ötürü geleneksel medyada siyasal enformasyonun serbest bir şekilde dolaştığı söylenemez. Dolayısıyla yurttaşlar siyasi alandan kamusal alana doğru enformasyon akışı sağlayacak yeni iletişim kanallarının ihtiyacı içine girmiştir. Çevrimiçi iletişim bu ihtiyacı karşılayacak bütün özelliklere sahiptir. Geleneksel iletişim araçlarının yapısal sınırlılıklarıyla kısıtlı olmaması ve demokratik katılımın geliştirilmesi için büyük bir potansiyele sahip olması çevrimiçi iletişimin siyasal yaşam için önemini artırmaktadır.

Daha güçlü, katılımcı, müzakereye dayalı bir demokrasi arayışının arttığı günümüz siyasal atmosferinde geleneksel medya, kamuoyunun beklentilerini karşılamada yetersiz kalmaktadır. Çevrimiçi iletişimde siyasal katılım “kullanıcının kendisini fiziksel varoluşuyla değil, söylemsel varoluşuyla temsil etmesine dayalıdır. Kimlikler katılımcıların kendilerini, mevcut olan söylemselliğin içine eklememeleriyle ortaya çıkmaktadır” (Timisi 2003: 175). Dolayısıyla yurttaşlar sadece seçimlerde söz hakkı kazandığı bir demokrasi anlayışının ötesinde siyasal karar alma süreçlerine etkin olarak katılmak istemekte, siyasilerle daha çok etkileşim kurabildiği yeni bir siyasal düzenin arzusundadır. “Geleneksel medya bu tip iletişime olanak sağlayamaz, çünkü diyalojiktir: Tek bir kaynaktan çoğunluğa

aktarılan mesajlardan oluşmaktadır. Ancak elektronik iletişim araçları birebir diyalog imkanı tanıdığı gibi, çoklu kaynakların çoklu hedef kitlelerle buluşması ile gerçekleşen bir diyalog imkanı sağlamaktadır” (Lilleker 2013: 98).

Çevrimiçi iletişim, geleneksel medyada yapısal ve biçimsel değişimlere neden olmuştur. “Siyasal partilerin aracı olmadan haber gündemini kontrol edebildikleri ve kendilerini daha iyi sunabildikleri bu yeni sofistike medya ortamı, siyasal partiler ve seçmenleri arasındaki iletişim eksikliğini büyük ölçüde gidermekte ve siyasal parti üyeliklerinde gözle görülür bir artış sağlamaktadır. Ayrıca mesajların daha büyük hedef kitlelere ulaştırılması, yaygın ve hızlı bir finansal destek sağlanması açısından da yeni imkanlar sunmaktadır” (Öksüz ve Yıldız 2004: 994). Bu imkanlar arasında siyasal gündem oluşturma gücü özellikle öne çıkmaktadır.

Kamuoyunun gündemine girebilmek siyasetçiler için özel bir önem taşımaktadır. Çevrimiçi iletişim bunu sağlamak adına yeni olanakları beraberinde getirmiştir. Castells bu ilişkiyi şöyle değerlendirmiştir: “Toplumsal değişim için uğraşan aktörler, çoğunlukla internet platformunu ana akım medyanın enformasyon gündemini etkilemenin yolu olarak kullanmaktadır ve politik seçkinler siyasal yelpazenin tümünde giderek artan bir şekilde kitlesel öz-iletişim yöntem ve araçlarını kullanmaktadırlar. Çünkü onların herhangi bir materyali yaymak konusundaki esneklikleri, hızlı hareket etme kabiliyetleri ve dizginsiz kapasiteleri, özellikle gerçek zamanlı medya politikalarını uygulamaları ile yakından ilgilidir” (Castells 2012: 29).

Castells’in altını çizdiği üzere siyasilerin internet kullanımlarının nedenleri arasında siyasal gündemi etkilemek olduğu kadar internetin farklı iletişim ortamlarının çeşitli özelliklerini bir arada sunması gelmektedir. “Yazı, görüntü ve sesin bir arada kullanılmasıyla oluşan bu ortam, insan ve varsayılan bir topluluk arasındaki iletişimi zaman ve mekan sınırlarının ötesinde olanaklı kılmaktadır” (Timisi 2003: 174). Böylece internetin etkileşimci yapısı siyasi aktörlerle seçmenlerin çift taraflı iletişime geçmelerini olanaklı kılmaktadır. Siyasiler her türlü enformasyonu seçmenlerine iletebilmekte, seçmenler de kendi düşüncelerini ve isteklerini siyasilere aktarabilmektedirler. Siyasal iletişimin çift yönlü bu akışı katılımın artması açısından demokrasi anlayışını da desteklemektedir.

Her yeni teknolojinin demokratik potansiyeli akademik tartışmalarda yer tutsa da çevrimiçi iletişim özellikle gündelik siyasal alanın içine sirayet etmesi açısından özel bir önem taşımaktadır. Tokgöz (2008: 295), bu durumun demokrasiye olan etkilerini internet üzerinden tartışır: “Güçlü demokrasi yandaşları internetten çok şey beklerken, gerçekten internetin demokratik bir alternatif olup olmayacağını sorgulamıyor da değildir. Bir yandan internetle birlikte, Eski Yunan’da Atina’da Polis’e özgü doğrudan demokrasinin diriltilebileceği umulurken, diğer yandan internetin sunduğu simetrik iletişim biçiminin kamusal alanı, tüm yurt-

taşlara açık olan bir meclis demokrasisi idealine yaklaştırabileceğine değinilmektedir."

Timisi (2003: 184) ise yeni iletişim teknolojileri ve demokrasi ilişkisinin iki varsayımdan yola çıkılarak tartışıldığı söyler: Bunlardan ilki modern toplum ve demokrasilerin kitle iletişim araçlarından elde edilen bilginin üzerine temellendiği iddiası ile ilgilidir. Ancak geleneksel ya da eski iletişim araçları, çeşitli nedenlerle (ticarileşme, siyasal propaganda ve eğlence) demokrasiyi ıslah edilmez bir biçimde zedelemiş ve yurttaşlık pratiğini demokrasinin gerektirdiği katılımçılık yerine, pasif tüketiciliğe dönüştürmüştür. Timisi, diğer varsayımın da yeni iletişim teknolojilerinin yurttaş katılımını içeren doğrudan ya da güçlü bir demokrasinin gerçekleşmesine izin verecek potansiyellere sahip olması ile ilgili olduğunu altını çizmiştir. Timisi'nin yaptığı bu tartışma aslında tekno iyimser ve tekno kötümser yaklaşımların iddialarında gündeme gelmektedir. Bu birbirine zıt iki yaklaşımın literatürde yer alan tartışmaları, aşağıdaki başlıklarda temel farklılıkları kapsamında ele alınmaktadır.

3. TEKNO İYİMSER YAKLAŞIM AÇISINDAN ÇEVİRİMİÇİ SİYASAL İLETİŞİM

Çevrimiçi iletişimin demokrasi ve siyasal alan üzerindeki etkilerini iyimser perspektiften değerlendiren araştırmacılar, çevrimiçi iletişimi farklı kılan dijitallik, etkileşimsellik, multimedya biçimselliği ve kullanıcı türevli içerik üretimi, hipermetinsellik, yayılım ve sanallık (Binark ve Löker 2011: 9) özelliklerinin siyasal sürecin işleyişini uzun vadede yeniden yapılandırabileceğine dikkat çekmişlerdir. Bu nedenle çevrimiçi iletişim, yönetenlerle yönetilenler arasındaki etkileşimin artmasında yeni fırsatlar ortaya çıkartarak doğrudan demokrasinin kuvvetlenmesine yol açabilir. "Tekno iyimserler yeni medyanın siyasal enformasyonu daha dikkat çekici kılacağını, katılım için sarf edilen bedeli düşüreceğini ve siyasal dahil olma fırsatları yaratacağını öne sürmüşlerdir" (Woody ve ark. 2004: 169).

Tekno iyimserlerin çevrimiçi iletişimin oldukça güçlü bir etkisi olduğu yönündeki iddia Coleman tarafından da dile getirilmiştir. Coleman'a göre çevrimiçi iletişimin dönüştürücü etkileri üç şekilde işlerlik göstermektedir. "Birincisi, kamu denetiminde şimdiye kadar ulaşılmaz bir bilgi zenginliğinin erişime açılması ile yurttaşların siyasi otoriteler ile daha eşit bir temelde siyasal bütünleşmesi sağlanabilir. İkincisi, yurttaşların bir diğer yurttaşla, diğer topluluklarla ya da politik seçkinlerle doğrudan katılım gibi etkileşimleri daha önce zayıf bir konumdayken, aracısız kamu tartışmalarında çevrimiçi iletişim yeni bir alan geliştirebilir. Üçüncü olarak, demokratik temsil için görev süresinin doğası değişime açık olduğundan temsilcilerin siyaset performansları değişmektedir" (Coleman 2001: 118). Coleman'ın da belirttiği üzere çevrimiçi iletişim siyasal yaşamda siyasal partiler, adaylar ve yurttaşlar için farklı işlevler göreyerek kamusal alandaki bilgi ve düşün-

celerin gelişmesine olanak vermektedir. Bu süreçte hızlı, ucuz ve sınırsız erişim sağlayan çevrimiçi iletişim siyasal katılımın maliyetlerini düşürmekte ve yurttaşlara yeni ve yaratıcı olanaklar sunmaktadır.

Kamusal tartışma aracılığıyla kolektif karar alma ve kamusal akıl üreterek karşılıklı anlayışa ulaşma süreci, çevrimiçi iletişimin diyalogu ve çoklu hedef kitlelere ulaşabilmeyi kolaylaştıran özellikleri baz alındığında katılımcı bir demokrasi anlayışını güçlendirebileceğini iddia eden yaklaşımlar bulunmaktadır. Kirk ve Schill'e (2011: 327) göre çevrimiçi iletişim kullanımının üç tipi ile siyasal katılım arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. "(a), çevrimiçi siyasal bilgi arama, (b) çevrimiçi siyasi tartışma ve (c) çevrimiçi siyasi faaliyet- yurttaşların bu üç çevrimiçi etkinlikle bütünleşmesi siyasal katılım üzerinde bir büyütme etkisi yaratacaktır".

Çevrim içi siyasal bilgi arama interneti siyasal enformasyon kaynağı olarak görmekle eş değerdir. Haber sitelerinde siyasal haberleri takip etme, parti ve kampanya sitelerini ziyaret etme, görüş bildirme, siyasilerin ve partilerin sosyal medyadaki hesaplarını takip etme vb. bu kapsam içinde yer almaktadır. Bimber (2003: 14), çevrimiçi siyasal bilgilere düşük arama maliyetleri ile erişilebilmenin yurttaşların siyasal açıdan daha bilgili olmalarını sağlayacağını ve siyasi meselelere katılım olasılığını daha da artıracığını dile getirmiştir. Bilgilenmiş yurttaşların daha etkin olması, sınırlı sayıdaki haber kaynaklarının edilgen alıcıları olmaları yerine istedikleri bilgiye araştırma yaparak erişen, kaynakları karşılaştıran, alternatif görüşleri araştıran ve siyasal meseleler hakkında fikir sahibi olabilen yurttaşlara dönüşebilmesi fırsatını sağlayacaktır.

Çevrimiçi tartışma ve müzakere hem çevrimdışı katılıma ve bütünleşmeye hem de diğer çevrimiçi etkileşim formlarına yol açmaktadır. Çevrimiçi müzakere kanalları e-posta, anlık mesajlaşma, çevrimiçi sohbet ve siyasi web sitelerine yorum yazma, sosyal medya hesapları aracılığı ile etkileşime geçme, beğenme, paylaşma vb. içerebilir. Yurttaşların hem siyasal aktörler hem de medya ile etkileşime geçmelerinde çevrimiçi iletişim etkili ve kolay bir araçtır. "Geleneksel siyasal faaliyetlere eklenen e-posta ile seçilmiş yetkililerle temas ve elektronik dilekçe gibi çevrimiçi formlar büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Çevrimiçi siyasal bütünleşme ile çevrimdışı siyasal katılımın artışı arasında olumlu bir korelasyon bulunmaktadır" (Kirk ve Schill 2011: 328).

Bütün bu üç çevrimiçi siyasal katılım etkinliğinin (siyasal enformasyon arama, çevrimiçi müzakere ve çevrimiçi katılım) biraradılığı siyasal iletişimin etkisini artırmaktadır. Araştırmacılar bu faaliyetlerden herhangi birisindeki artışın muhtemelen diğer iki faaliyeti artıracığını düşünmektedirler. Böylece siyasal süreçte çevrimiçi iletişime angaje olan yurttaşların siyasal katılımı kolaylaşmaktadır. Bu bağı gösteren pek çok araştırmadan Nisbet ve Scheufele'nin çalışması çevrimiçi iletişimin siyasal katılımı mütevazı bir artışa neden olduğu ve çevrimiçi siyasal tartışmanın katılımı güçlendirdiğini ortaya çıkarmıştır (2004). Özellikle sosyal

medya üzerine yapılan araştırmalar göstermiştir ki, siyasal enformasyon alma ve görüş alışverişinde bulunma siyasal katılım üzerinde pozitif etkiler yaratmaktadır (Gil de Zúñiga ve ark. 2010).

Çevrimiçi iletişimin siyasal iletişimdeki bir diğer fonksiyonu da kitleleri harekete geçirme kapasitesidir. “Gönderici ve alıcı, üretici ve tüketici arasındaki ikilikleri sonlandıran dijital teknolojiler siyasal temsil kavramını ve siyasal temsilin doğasını dönüştürmektedir. Bu iddia dijital teknolojilerin yeni siyasal aktivizm formlarını desteklediğini ve cesaretlendirdiğini savunan mobilizasyon kuramları ile örtüşmektedir” (Binark ve ark. 2014: 31). Özellikle Arap Baharı, İşgal Et (Occupy) Hareketleri ve ülkemizde de bir örneğini yaşadığımız Gezi Parkı eylemi gibi yeni toplumsal hareketlerde çevrimiçi iletişim olanaklarının kullanılması, çevrimiçi iletişimin siyasal katılımın farklı formlarına olanak sağladığını göstermektedir.

Yine özellikle genç kuşak seçmenler hedef alındığında çevrimiçi iletişim siyasal aktörler için genç yurttaşların siyasal sürece dahil olmasında geleneksel medyaya oranla çok daha etkili bir araç olarak görülür. 2008 yılı Amerikan Başkanlık seçimlerinde Obama’nın çevrimiçi iletişim kullanımı ve 30 yaş altı genç seçmenlerin oylarını çevrimiçi kampanyalarla kendine çekmesi bütün dünyada geniş yankı uyandırmıştır. Obama’nın adaylık ve başkanlık kampanyaları süresince çevrimiçi iletişim, özellikle sosyal ağlar çok önemli bir işlev görmüştür. Obama’nın çevrimiçi seçim kampanyası, resmi web sitesi olan www.mybarackobama.com; sosyal medya ağları YouTube, Facebook ve MySpace ağırlıklı olarak devam etmiştir.

Obama genç nüfusu çevrimiçi iletişim aracılığı ile harekete geçirmiş ve ücretsiz reklam olanağından yararlanmıştır. Bu dönemde Obama ile ilgili YouTube’a 14.5 milyon saatlik video yüklenmiştir. Bu 47 milyon dolarlık bir televizyon reklamı bütçesine denk gelmektedir. 2008’de Obama’nın 2 milyon 379 bin 102 taraftarı, 112 bin 474 takipçisi ve 114 bin 559 kanal abonesi bulunmaktadır (Miller 2008). Bu rakamlar çevrimiçi kampanyalarda kullanıcı destekli içerik üretiminin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Obama’nın başarısının arkasında çevrimiçi desteği iyi bir şekilde örgütlenme yeteneği yatmaktadır.

Obama 2008’deki kampanya başarısından sonra çevrimiçi kampanya yaklaşımını başkanlığa geçiş döneminde de sürdürmüştür. Bu dönemde Amerikan resmi web portalından yayınlanan www.change.gov sitesi tıpkı kampanya sitesi gibi işlev görmüştür. “Özellikle birçok video ve kullanıcının mesaj atmasına olanak veren uygulama içermiş, kişilerin online tartışmalara dahil olmasını sağlamıştır. Gerçekten de sağlık reformu ve vatandaşların genel düşünceleri gibi konularda, binlerce yorum içeren tartışma başlıkları mevcuttur” (Borins 2011: 87). Bu site şeffaf bir yönetim ve yurttaşlarla diyalog kurma ve etkileşim sağlama açısından önemli bir örnek olmuştur.

Obama'nın 2008'de gösterdiği çevrimiçi seçim kampanyası başarısı 2012'deki başkanlık yarışında da devam ettirmiştir. <http://www.business2community.com>'un Kasım 2012 verilerine göre Obama'nın Facebook'daki beğeni sayısı 31 milyonken rakibi Romney'in 10 milyondur. Twitter takipçi sayısı Obama'nın 21 milyon, Romney'in 1,5 milyon; takip ettikleri kişi sayısı Obama'nın 671 bin, Romney'in 274'dür. Yine bu dönemde Obama 7.227 tweet, Romney 1,292 tweet paylaşmıştır. Obama ve Romney arasında sosyal medyadaki mevcudiyetleri açısından ciddi bir uçurum vardır. Seçim kampanyalarının sonucu ile çevrimiçi iletişim kullanımı arasında pozitif bir bağ olduğu görülmektedir.

Günümüzde çevrimiçi iletişim uygulamaları sadece Amerika'da değil dünyanın hemen hemen bütün ülkelerinde seçim kampanyalarının vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Sadece siyasal yaşam değil toplumsal yaşantı da giderek çevrimiçi bir boyut kazanmaktadır. Çevrimiçi iletişim siyasetin yenilenmesinde bir araç olarak kullanılma potansiyeline sahiptir. Bu nedenle siyasi kurum ve aktörlerin de bu ilişkiyi geliştirmesi için çaba göstermesi gerekmektedir.

4. TEKNO KÖTÜMSER YAKLAŞIM AÇISINDAN ÇEVİRİMİÇİ SİYASAL İLETİŞİM

Tekno kötümserler ise çevrimiçi iletişim ve demokrasi arasındaki ilişkiye şüphe ile yaklaşmaktadırlar. Onlara göre çevrimiçi iletişim sosyal eşitsizliklerin ve siyasal katılmanın var olan formlarını kökten değiştirmese de güçlendirecektir. Çevrimiçi iletişim bu teknolojiye sahip olanlarla olmayanlar arasındaki katılım uçurumunu artıracak ve mevcut durumu pekiştirecektir. Ayrıca yeni bir tüketici-yurttaş biçimini yaratarak, geleneksel parti sistemindeki siyasal aktiviteleri normalleştirme eğilimini destekleyecektir (Bucy ve Gregson 2001: 357). Bu araştırmacıların çevrimiçi iletişim ve demokrasi ilişkisinde bir başka korkuları da çevrimiçi kamusal/özel tartışmalarda oluşan, çoğunlukla çok parçalı kamusal alan üretme riskidir. "Bu yaklaşımların dışında tekno yapısalcılar ise teknolojilerin ne özünde bir demokrasi ve güç dağılımına yol açtığı için iyi olduğunu, ne güç yoğunlaşmasına yol açtığı için kötü olduğunu ne de nötr olduğunu iddia ederler; çünkü teknolojiler kurumların ihtiyaçları için geliştirilirler ve kurumsal düzenlemeler ve sosyal güçler bunların etkileri üzerine her zaman aracılık ederler" (Tehrani 1990: 5-6).

Aslında iletişim teknolojilerinin tarafsız olduğu vurgusu da bir mitten öteye geçmez. Teknoloji tarih boyunca iktidarın çoğaltıcısı olarak işlev görmüştür. Bilgi bir iktidar tekeli olarak ele alındığında bilgiye erişim konusu iletişim teknolojilerinin yapısı ile ilgili olarak karşımıza çıkar. Innis (Akt. Timisi 2003: 14), çevrimiçi iletişim teknolojilerinin her zaman demokrasi ile sonuçlanmayacağına dikkat çeker: "Geniş kesimlerin iletişim araçlarına ulaşmasının olanaklı olmaya başladığı, gazeteler ve kitle iletişim araçlarının ortaya çıktığı dönemler demokrasi ile sonuçlanmadı. Kitle iletişimi yaygın bir erişime olanak vermiştir, ancak kitle ile-

tişim araçlarının niteliği ve bu araçlar aracılığı ile biçimlenen toplumsal yapılanma, demokratik bir katılıma izin vermeye olanaklı değildir”.

Vedel de çevrimiçi iletişimin, siyasal iletişimde taşıdığı potansiyel faydaların yanı sıra yukarıda Innis'in ifade ettiği problemler taşıdığına dikkat çeker. Vedel (2005: 43), özellikle çevrimiçi iletişim aracılığı ile çok büyük nicelikte bilgiye kamunun erişebiliyor olmasına vurgu yapmıştır. Çok büyük çapta enformasyona ulaşan yurttaşlar çevrimiçi kaynaklardan edindikleri bilginin pasif alıcıları konumuna dönüşebilmektedirler. Çevrimiçi iletişimde enformasyon, eğlence, imaj ve siyaset arasındaki sınırlar bulanıklaştığından, bu enformasyonların yoğun etkisine maruz kalan kitleler sessiz birer yığına dönüşebilme potansiyelini taşırlar.

Enformasyonun görülmemiş biçimde artması güç ilişkileri ve oynadığı rol açısından önemli bir sorundur. Bu ilişki içinde yurttaşların ve iktidarın birbirleri ile ilgili enformasyonu değerlendirmede nasıl farklılaştıkları meselesi önem kazanır. “Seçmenin gerçekten enformasyon sahibi olmasını sağlayacak araçlar ortaya çıkar çıkmaz, enformasyon ve tartışmanın, anlamının araçları olduğu gerçekliğinin sorgulanmasıdır (...) Enformasyona ulaşım erk kazandırıcı olduğu ölçüde, iktidar ilişkilerini korumak, bu erişimin faydalarını ve bunun geliştireceği bilgi formlarını zayıflatacak stratejileri devreye sokmak anlamına gelir” (Andrejevic 2009: 69)

Çevrimiçi iletişimin enformasyona erişimi kolaylaştırmasının katılımı güçlendirmek yerine kısıtladığını vurgulayan yaklaşımlar da bulunmaktadır. Örneğin Polat (2005: 449-450) bu etkileri üç açıdan değerlendirir. İlkinde çevrimiçi iletişimin herkesin erişimine açık olmadığına dikkat çekerek, siyasal tartışmaların herkes tarafından görülemediğini, çevrimiçi tartışma yapılıyorsa bile yeterince kamusallaşmadığını belirtmiştir. İkinci olarak çevrimiçi söylemin bir kamusal alan oluşturabilmesi için çok parçalı ve merkezsiz, dağınık olduğunu dile getirmiştir. Üçüncü olarak da yeni medyadaki reklam gelirlerinin öneminden ve büyüklüğünden bahsederek, ticari çıkarlar tarafından sömürgeleştirilmiş olduğunu vurgulamıştır.

Polat'ın dikkat çektiği üzere çevrimiçi iletişim, ticari kontrol tarzlarını maskelerken, büyük çaptaki enformasyonu yönetir ve manipüle eder. Çevrimiçi ortam reklamın çok sayıdaki verilerle işlenmesine ve pazarlama sürecinin gözetimi yoluyla rasyonalize edilmesine araç olur. Google; Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal ağlar reklamlar aracılığı ile kullanıcıları yönlendirme ve onların etkinliklerini yönetme olanağı sağlar. Bu platformların ücretsiz olarak sunduğu hizmetler, yurttaşları gönüllü olarak bir veri değiş tokuşunun parçası haline getirir. Bu sayede yurttaşlar gönüllü olarak bu platformların veri madenciliğinin bir parçası haline gelirler.

Bu aynı zamanda çevrimiçi bütün hareketlerin bilerek ya da bilmeyerek gözetlenmesine izin vermeyi gerektiren bir sistemi olanaklı kılar. Reklamla iç içe geçen bu dijital gözetlenme veri gözetime dönüşerek, yurttaşların etkinlik ve iletişimlerini araştırmada ve gözlemede verilerin sistematik olarak kullanılmasını kolaylaştırmaktadır. Çevrimiçi iletişimin yeni bir gözetimin ifadesi olduğunu savunan araştırmacılardan birisi Gary T. Marks'a (Akt. Timisi 2003: 229) göre; "Bilgisayarlar gözetimin doğasını niteliksel bakımdan değiştirmektedir-gözetimi gündelikleştirilmekte, geliştirmekte ve derinleştirmektedir".

Zhang ve Chia'nın araştırmalarında da çevrimiçi iletişimin kullanım sıklığı ile siyasal katılım ve sivil angajman ilişkilendirilememiştir (2006). Çevrimiçi iletişimin etkinlik, bilgi ve katılımı teşvik etmede sınırlı bir role sahip olduğu bu yaklaşım çerçevesinde yapılan araştırmalarda iddia edilen ana savlardır. Bu karşıt yaklaşım ve araştırmalarda "çevrimiçi iletişim, sadece bir şey değil; çok yönlü bir olgu olarak tek bir kavram veya süreç değildir" (Polat 2005: 450). Seçmenler çevrimiçi iletişimi tek bir şekilde kullanmamaktadır. Çevrimiçi iletişimin bazıları örtüşen ve bazıları farklılaşan kullanımları bulunmaktadır. Moy ve arkadaşları (2005: 578) çevrimiçi iletişimin yurttaşlar tarafından yedi farklı şekilde kullanıldığını saptamışlardır: "Siyasi katılım, topluluk aktivizmi, aile ve arkadaşlar ile bağlantı, çevrimiçi konuşma ve ifade, çevrimiçi alışveriş ve bilgi kaynağı". Yurttaşların çevrimiçi iletişimi sadece siyasal faaliyetler için kullandığı düşünülmemelidir.

Her iki yaklaşım açısından da çevrimiçi iletişimin siyasal iletişimi etkilediği tartışma götürmez bir gerçektir. Vedel, "İnternet Çağında Siyasal İletişim" (2005: 42), adlı kitapta yer alan makalesinde çevrimiçi iletişimin, tekno iyimser yaklaşımın potansiyel fayda olarak nitelendirdiği, tekno kötümser yaklaşımın da problem veya ihtilaf olarak gördüğü özelliklerini bir tablo şeklinde özetlemiştir.

Tablo 1. Çevrimiçi İletişimin Siyasal İletişim Üzerindeki Potansiyel Etkileri

Özellikler	Potansiyel Faydalar	Problemler veya İhtilaflar
Düşük üretim maliyetleri, depolama ve özellikle enformasyonun yayılımı	Üretilen bilgilere ulaşma kolaylığı, kamunun büyük miktardaki bilgiye erişebilir hale gelmesi	Aşırı enformasyon yüklemesi
Gönderici ve alıcı arasında doğrudan bağlantı	Doğrudan iletişim: Medya aşılabilir	Propaganda riski, aracılardan eksikliği kritik bir işlev oynayabilir
Alıcıların seçimi	Hedef kitle iletişimi, kapalı grup iletişim	Mahremiyet

Enformasyonun hızı	Sürekli güncelleme imkanı, geliştirilmiş veri toplama	Sistemlerin tasarlanma maliyetleri, düğmeye basarak karar verme
Etkileşim yetenekleri	Alıcıdan geri besleme, enformasyonun alıcının ihtiyaçlarına göre kişiselleştirilmesi	Mahremiyet
Merkezi olmayan mimari	Coğrafik sınırlardan bağımsız sistem tasarlama olasılığı	Kamusal alanın parçalanması, yasal düzenlemelerin zorluğu
Küresel Boyut	Kaynaklarının çeşitlendirilmesi	Kültürel çatışmalar veya homojenizasyon

Bu tabloda tekno iyimserlerin çevrimiçi iletişimin bilgiye erişimi kolaylaştırması, doğrudan iletişim sağlaması, alıcıların segmentasyonu, farklı hedef kitlelere göre farklı iletişim, sürekli güncelleme ve eş zamanlılık, enformasyonun kişiselleştirilmesi, aşağıdan yukarıya iletişim, alıcıdan geri besleme, mekan sınırlılıklarının ortadan kalkması ve son olarak kaynakların çeşitlendirilmesi vurgusu ön plana çıkmaktadır. Tekno kötümserler açısından çevrimiçi iletişimin sorunlu olarak tanımlanan alanları problemler ve ihtilaflar başlığı altında toplanmıştır: Çok büyük nicelikteki bilgi içinde mesajın hedefe ulaşamaması, aşırı enformasyon yüklemesi, propaganda riski, özellikle elektronik oy sistemlerinin tasarlanma maliyetleri, mahremiyet alanlarının sınırları, kamusal alanın parçalanması, bilgi ve iletişim teknolojilerine yönelik yasal düzenlemelerin zorluğu, kültürel çatışmalar ve bunlarla birlikte kitlelerin tek tipleştirilmesi- homojenizasyon.

SONUÇ

Çevrimiçi iletişim demokrasi, yurttaşlık ve siyasal iletişim açısından çok büyük imkanlar önermesine karşın hali hazırda var olan engelleri de beraberinde taşımaktadır. Çevrimiçi iletişimin farklı parametreleri, demokrasi ve yurttaşlık kavramlarında, kavramsal bir başlangıç noktası olarak önem taşımaktadır. Bu parametreler tekno iyimserlerin temel argümanları olan bilgilenme, katılımçılık, hareketlilik ve etkileşim olmak üzere siyasal iletişimde yeni anahtar kavramlar olarak ortaya çıkarmıştır.

Çevrimiçi iletişimin siyasal iletişim açısından literatürde tartışılan ve tekno iyimserlerin belirttiği bütün olumlu özelliklerine karşın kendi başına demokratik gelişimi, siyasal katılımı, yurttaşlar ve siyasiler arasında etkileşimi, müzakereci ve katılımcı yeni bir siyaset anlayışını temin edeceği iddia edilemez. Siyasal yaşamda meydana gelen gelişimlerin iletişim teknolojilerindeki yeniliklerden çok siyasetin kendi gelişimine bağlı olduğu akılda tutulmalıdır. Siyasal iletişim sürecinde çevrimiçi iletişimin olanakları her ne kadar olumlu bir etki sağlasa da tek faktör

olarak ele alınmamalı ve yurttaşların bu araçtan yararlanma şekilleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Çevrimiçi iletişim değişmez, homojen bir siyasal alan sunmaktan ziyade dinamik bir sosyo kültürel ve ekonomik alan sunmaktadır. Tekno kötümserlerin çevrimiçi iletişimin kamusal alanda parçalanma yarattığı görüşü siyasal iletişim çalışmaları açısından önemli bir tespittir. Çevrimiçi iletişim bu anlamda demokrasinin ya da otoriter yönetimlerin; katılımcı siyasetin ya da egemen siyasal yapıların; özgürlüklerin ya da gözetimin iç içe geçtiği çok daha karmaşık bir ağlar bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu nedenle çevrimiçi iletişim ve siyasal iletişim arasındaki ilişki iyimser ya da kötümser genellemelerin ötesinde ele alınmalıdır. Çevrimiçi iletişimin demokratikleştirici gücünü abartan tekno iyimserlerin iddiaları ve bunu asla gerçekleştiremeyeceği yönündeki tekno kötümserlerin iddialarına eşit mesafeden yaklaşmak gerekir. Çevrimiçi iletişim aracılığı ile gerçekleşen siyasal iletişimin çok yönlülüğü kısa sürede geniş bir etki alanı yaratmakta ve iletişimin dijitalleşmesiyle toplumsal biçim ve süreçlere yönelik belirli etkiler meydana getirmektedir. Yine de unutulmamalıdır ki hem siyasal iletişimde hem sosyal hayatımızdaki iletişimde gerçek etkileşim sosyal yaşantılarımızı biçimlendiren düzenlemelere katılmaktan geçmektedir.

KAYNAKÇA

Andrejevic M (2009) Eleştirel Medya Çalışmaları 2.0: Etkileşimli Bir Üst Sürüm, Mukadder Çakır (der.). Yeni Medyaya Eleştirel Yaklaşımlar (2014) Doğu Kitabevi, İstanbul, 60-81.

Bimber B (2003) Information and American Democracy: Technology in the Evolution of Political Power, Cambridge University Press.

Binark M ve Löker K (2011) Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi, Uzerler Matbaası, Ankara.

Bucy E P and Gregson K S (2001) Media Participation a Legitimizing Mechanism of Mass Democracy, New Media & Society, 3(3), 357-380.

Borins S (2011) Online Adaydan Online Başkana, Yusuf Devran (der.). Seçim Kampanyalarında Geleneksel Medya, İnternet ve Sosyal Medyanın Kullanımı, Başlık Yayın, İstanbul, 85-95

Castells M (2012) Ağ Toplumunda İletişim, İktidar ve Karşı İktidar, Yeni Medya Üzerine, Akdeniz Üniversitesi İletişim Araştırma ve Uygulama Merkezi, Antalya.

Coleman S (2001) The Transformation of Citizenship? New Media and Politics 110 - 121 SAGE Publications, London.

Binark M, Çomu T, Bayraktutan G, Özçetin B, Doğu B, İslamoğlu G ve Aydemir A T (2014) Siyasetin Yeni Hali: Vaka-i Sosyal Medya - Seçimden Seçime, Gezi Direnişi'nden Hükümet Cemaat Çatışmasına, Kalkedon, İstanbul.

Gil de Zúñiga H, Veenstra A, Vraga E and Shah D (2010) Digital Democracy: Reimagining Pathways to Political Participation, *Journal of Information Technology & Politics*, 7(1), 36-51.

Kirk R and Schill D (2011) A Digital Agora: Citizen Participation in The 2008 Presidential Debates, *American Behavioral Scientist*, 55(3), 325-347.

Lilleker D (2013) Siyasal İletişim Temel Kavramlar, Kaknüs İletişim, İstanbul.

Miller C C (2008) How Obamas Internet Campaign Changed Politics, *NY Times*, 7, 49.

Moy P, Manosevitch E, Stamm K and Dunsmore K (2005) Linking Dimensions of Internet Use and Civic Engagement, *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 82(3), 571-586.

Nisbet M C and Scheufele D A (2004) Political Talk as a Catalyst For Online Citizenship, *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 81(4), 877-896.

Öksüz O ve Yıldız E (2004) Siyasal İletişimde İnternet Kullanımı: Türkiye ve ABD'deki Siyasal Partilerin Web Sitelerinin Karşılaştırmalı Analizi, 2nd International Symposium Communication In The Millenium: Dialogue Between American And Turkish Scholars'da sunulan bildiri, İstanbul Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi ve Texas Üniversitesi, 17-19 Mart.

Polat R K (2005) The Internet and Political Participation, *European Journal of Communication*, 20(4) 435-459.

Tehrani M (1990) *Technologies of Power: Information Machines and Democratic Prospects*, Ablex, Norwood.

Timisi N (2003) *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, Dost Kitabevi, Ankara,

Tokgöz O (2008) *Siyasal İletişimi Anlamak*, İmge, İstanbul.

Vedel T (2005) *Political Communication In The Age Of The Internet, Political Communication In A New Era A Cross-National Perspective*, Routledge, New York.

Ward S and Gibson R (2001) *The Politics of the Future? UK Parties and the Internet, Elections in the Age of the Internet: Lessons from the United States*, 38-47, Hansard Society, London.

Wolton D (1991) *Medya Siyasal İletişimin Zayıf Halkası*, *Birikim* (30), 51-58.

Woody S J, Weare C and Musso J (2004) *Participation, Deliberative Democracy, and the Internet: Lessons from a National Forum on Commercial Vehicle Safety*,

Democracy Online: The Prospects for Political Renewal Through the Internet, 167-179.

Zhang W and Chia S C (2006) The Effects Of Mass Media Use And Social Capital On Civic And Political Participation, *Communication Studies*, 57(3), 277-297.